

**JOANA
ELMI
SAZDANI OD
KRIVICE**

Prevela s bugarskog
Jasmina Jovanović

— Laguna —

Naslov originala

Йоанна Елми
Направени от вина

Copyright © Йоанна Елми, автор, 2021

Translation copyright © 2024 za srpsko izdanje, LAGUNA

Mojoj majci

*Čovek niče
iz ostataka
onog koji je pre njega poginuo.*

Džon Balaban

*Ako je materinstvo utelovljenje žrtve,
onda je usud kćeri Krivica koju je ne-
moguće ispraviti.*

Milan Kundera,
Nepodnošljiva lakoća postojanja

1.

Mirna sam jedino kada sam sama. Tako je govorila moja majka. Kao dete sam je mrzela jer je to značilo da mene nema. Sada se plašim koliko je dobro razumem.

Nešto sjajno u noćnom amalgamu asfalta i neba prekida mi misao. Sklapam oči. Bela cipela svetli na sredini saobraćajne trake. Pogled mi klizi napred i vidim telo. Kratke pantalone, majica, oko gležnja lančić od školjki, duga, raspuštena kosa. Na drugom kraju su crvena kola i izgužvani bicikl. Sigurno se tek dogodilo a da, zagledana u prošlost, nisam ni primetila. Kola stoje, jedna naspram drugih, na suprotnim stranama raskrsnice, motori urliču, svetla na semaforu besmisleno nastavljaju svoj ritam u toj zaustavljenoj večeri.

Jedini put ka gradiću je Put 1A, razdvajanje ogromne magistrale države Delaver tik uz granicu sa Merilendom. Oni koji nemaju sreće da žive u gradu, kada idu na posao, ovuda prolaze na biciklima. Više volim da vozim noću kada je mirno. Izjutra svi žure, zastoje su kilometarski, koža upija nemilosrdno sunce, a ono bljuje vreli vazduh kao razjarena mehanička životinja. Uveče je skoro prazno. Poneki

automobil me obilazi u ritmu određenom dinamikom nekoliko semafora u gradiću – posle toga se put otvara. Američke mere su drugačije, sve je veće, kao da je svet otečen. Većina restorana i prodavnica je zatvorena, osim nekoliko non-stop dajnera. Svakoga dana prolazim kroz tri raskrsnice, a poslednja, na kojoj sam sada, najgadnija je. Iz trake, u kojoj je bila nesreća, treba da se prestrojim u krajnju levu, od ukupno pet, kako bih uhvatila zeleno na semaforu. Sama raskrsnica je na uzbrdici, koju moj zardali menjač mrzi. Obično se odmaram tek onda kada se nađem na drugoj strani zastave koja leprša na vetru. Zastave su svuda.

Svi čekamo da telo ustane.

Penjem bicikl na trotoar. Nastavljam da je gledam, ali istovremeno to nisam ja – kao da nestajem poput magle koju vetar rasteruje... ovde sam, ali me niko ne vidi, niko ne vidi ništa drugo.

Noć plamti plavom i crvenom bojom. Posle hitne pomoći dolaze i policijska kola, kočice i blokiraju raskrsnicu. Iz patrole izlazi saobraćajac, koji počinje da preusmerava dolazeće automobile. Lekari se spuštaju prema telu. Prebrojavam još tri policajca – dvojica kreću ka kolima u kojima se vidi samo silueta. Treći mi maše rukom.

– Mis? *English?*

Odmahujem glavom.

– Jeste li dobro? Da vam ovo nije drugarica?

Potvrđujem.

– Ne govorite engleski dobro? Poznajete se? Možete li mi makar reći kako se zove?

– Ne – iz nekog razloga sam promukla – ne. Znam engleski – ovoga puta potvrđujem glavom. – I ne poznajem je.

– A... Izvinjavam se, nisam shvatio. Jeste li dobro? Jeste li povređeni?

– Ne.

– Jeste li videli šta se dogodilo?

– Ne znam... ne. Ne. Tek sam stigla... Je li ona dobro?

– Ne znam. Kolege će učiniti sve što treba. Znači, ništa niste videli?

– Ne. Samo... samo obuću, tamo.

– Gde živite?

– Tamo.

– Ne, mislim na adresu. Ima li potrebe da vas povežemo?

Jeste li dobro?

Odupirem se želji da gledam u nju. Sa strane dvojica lekara iznose nosila dok druga dvojica nameštaju otkrivene udove.

– Izvinjavam se. Živim iza supermarketa. Ovde skrećem levo, a posle desno. Na Erport roudu. Prekoputa *Volmarta*.

– Da li možete da se vratite? – Gleda nazad preko ramena. Pokušava rukom da pozove kolegu. – Zamoliću da vas odvezu. Ili makar da vam pravimo društvo.

– Ne, ne, hvala... zaista nema potrebe. Samo...

– Da?

– Zar ne mogu ovde da skrenem? Mislim, sada... da li mogu da skrenem ako prođem sa druge strane kola hitne pomoći?

On me gleda, zamišljam šta misli. Odjednom vidim sebe sa strane: patike lepljive od šećera i sosova, kratke pantalone, majica. Za njega sam ja ista kao ona. Nema šanse da je ona Amerikanka. Amerikanci ne voze bicikle magistralom u pola noći.

– Možete da skrenete, naravno. Da li će biti bolje ako zajedno sa vama pređem preko puta?

Klimam glavom.

Zaobilazimo lice mesta, kako policajac naziva raskrsnicu. Slušam brujanje radio-stanice sa pola uveta. Sa druge strane se ništa ne vidi. Pre nego što je otišao, zapisuje mi

ime i mesto zaposlenja. Rekla sam mu samo za jedan posao. Naučili su nas da o drugom ne pričamo.

– Prijatno večer – kaže.

– I vama. Hvala. – Posle sam se setila: – Izvinite... izvinite! Zar niko neće da pokupi cipelu?

– Molim?

– Cipela... Njena cipela je čak u drugoj traci. Treba neko da je pokupi... Ona će je sigurno tražiti.

noć

Srećemo se u haosu sveta. Među nama ničega nema – ni ljudi, ni kontinenata. Još ne znamo, ali ta naša prva zajednička noć nam je najlepša. Seli smo jedno do drugog na stolicu za spasioce, visoko iznad prazne plaže. Nema meseca; toliko je mračno da, ukoliko neko dođe iz pravca odmarališta, jedino može da čuje glasove koji pričaju o životu. Ovde i sada nas dvoje smo jedno drugom najmlađi, potpuno nepoznati i zbog toga – najuzbudljiviji. Polako ćemo se rastvoriti jedno u drugom, ostavićemo nagomilano vreme da malo diše. Svako od nas je pridošlica u svemir onog drugog. Imamo samo jedan zajednički jezik i jednu noć.

Stavlja u usta dve cigarete, pali ih i pruža mi jednu. Dim crta znakove pitanja po noćnom indigu:

Ko si ti?

Odakle si?

Kako si se ovde stvorio?

Rođenje

Zauvek ću biti kriva za taj dan. Evo moje majke. Fluorescentne lampe nam svetlucaju nad glavama. I dalje smo

jedno i kiselost njenih misli probija se skroz do mojih krhkih kostiju. Ona nikada neće moći da pretpostavi da se svega sećam: odvratnog braon hodnika, odseva svakog treptaja staklene lampe. Malter otpada u komadima, rukom pisan raspored visi na vratima. Ovde smo satima. Same smo.

Poslednji put moja majka me poseduje.

Gde je tata?

Ona ne zna.

Želim da ga sačekam.

Dete će se roditi sa posledicama prenesene trudnoće, rekli su joj.

Majku mu, koliko je hladno. Njeno golo telo drhti.

Gde su svi?

Rađam se u svetu nedostajanja. Njen stomak skriva vrata odeljenja i od njega se ništa ne vidi. Lampa i dalje stakleno odbrojava: puc, puc, puc...

Razdirem je iznutra. Ona me proklinje.

Da li uopšte želim da dođem na ovaj svet? U telu mi pulsira kolebanje uz koje smo i začeti. Majčin umor puzi niz kičmu i po krvnim sudovima, stiže do placente. Čudno osećanje, da nije došlo do neke greške, gomila se u mom organizmu skupa sa svim vitaminima i antitelima.

Hoćeš li više izaći, molim te.

Žučkasti čaršav preko nosila natapa se krvlju. Boli je užasno. Mene boli.

Užasno nas boli.

Majka čuje korake i podiže glavu, znojavi pramen kose joj se promolio iza desnog uha. Približava nam se muškarac u belom mantilu. Ona pokušava da se pokrije rukama, da skupi noge. On se zaustavlja kod nas. Gleda nas.

– Šta ćeš ti ovde? – pita nas.

Majka je prostenjala. On gleda niz hodnik, pravi nekoliko koraka prema sali za porođaje, pali i gasi lampu. Vraća se, gura ruku u džep mantila i vadi izgužvani papirić.

Pažljivo stavlja novčić od deset leva na njen prezreli pupak. Kezi se.

– Idi do trafike i kupi jednu vodu dok se kolege ne vrate. Hajde.

Nestaje.

Čujem njeno teško disanje, pesmu stakla i krvi koja kaplje na pod. Novčić se kotrlja ka lokvi.

Niko ne zna gde smo. Nikome se nije javila. Otac se danima ne vraća. Ona se plaši da je ponovo počeo da...

Ako nas on zaista voli, biće u redu. Dete će ga naterati da se sredi.

A ako ne, makar više neću biti sama. Spašću je od samoće.

Dve nežne ruke sklanjaju čaršav sa vlažnog tela, spremnog da se raspukne.

– Jesam li umrla? – pita.

– Tiho, tiho sad.

Oštar miris beline nam ulazi u pluća. Medicinska sestra trči prema sobi u kojoj sigurno pritiska dugme kako bi pozvala glavnu sestru. Mama joj govori da u većini bolnica ta dugmad ne radi.

Otkud znate, pita je ova.

Zbog toga što sam lekar, odgovara majka.

Guta, ali nema šta. Zna da je dehidrirala.

Samo želim da vidim da imaš po deset prstića na rukama i nogama, kaže mi. Nije je strah što će umreti. Čak joj je i laknulo. Samo se pita ko će čuvati dete.

Pre izvesnog vremena joj je doktor rekao: *najgadnije su mi žene koje cvile.* Da bi izbegla bol, ona misli na nešto

drugo, spušta se među senke definicija i termina, sve dublje i dublje, u gustu šumu sećanja. Stiska oči, reči dolaze jedna za drugom, ispisane crvenim mastilom na unutrašnjoj strani njenih kapaka. Uvek je davala sve ispitate sa desetakom.

Bravo, koleginice, bravo...

Stada desetki počinju da se jure pred njenim očima. Tako ih je mnogo... i sve su podebljane, trudne.

10,

10,

10,

Stomaci im se otvaraju i iz njih iskaču druge, manje desetke. ...Izbrojaće do deset i sve će se završiti.

Jedan.

Gde je on?

Dva.

Gde je?

Tri.

Negde nešto zvoni.

Četiri.

Pet.

Čuje glasove.

Hipovolemički šok. Nagli pad cirkulacije krvi.

Šok znači udar. Šta ono beše? Ostavljen bez lečenja, pacijent prolazi kroz nekoliko faza...

Stanje predšoka

Upoznaju se na jednoj žurki '92, muzika, loš alkohol i cigarete su hrana siromašnih. Visok, planinar, bavi se sportom, ima dugačak ožiljak levo na bradi, malo tamniji od boje kože, izgoreo se cigaretom u vojsci. Pokreti su mu isplanirani,

kao kod mačke spremne da te pokida. Voli ga, tako misli. Ne može da diše kada joj nedostaje. Ponekad nestane i ne javlja joj se danima i tada ne zna šta da radi sama sa sobom. Ali posle se vraća i sve je u redu. A ona se plaši da ga pita gde je bio.

Druga, kompenzatorska faza šoka.

Pored njega se oseća nesposobnom. Kao dete koje želi da izazove ushićenje, ali ne može da govori. Njegovi majka i otac su proputovali svet. Pokazuju suvenire – drago kamenje iz Brazila i prazne flašice parfema šanel 5.

Ona i njen brat nikada nisu išli na more, a majčine ruke su toliko grube... Ne seća se da joj je majka koristila parfem. Obuzima je užasna zloba prema sebi samoj... Odstraniće prošlost. Biće drugačija.

Sledeća je dekompenzatorska, treća faza.

Zbunjuju je male stvari. Zbog čega je takva? Kada jede, on nikada ne seda za sto, jede stojeći i mrvice svuda padaju. Ne zna da uključi veš-mašinu. Nijednom nije pomogao oko čišćenja.

Majka je preko telefona pita zbog čega nisu kupili nov nameštaj kao svaka mlada porodica, i kako može da živi u takvoj bedi.

Njegova majka joj stalno zamera – što joj nokti nisu nalakirani, što nema frizuru, što su joj noge debele – ne vodi dovoljno računa o sebi kako bi mu se dopadala, a to je za jednog muškarca najvažnije.

Misli da on nikada nije želeo da bude lekar. Nije postojan i uporan. Podseća je na muvu koja se uplela u paučinu života.

Gleda kako se haotično sudara sa teškoćama, troši energiju na ponavljanje jednih istih grešaka. Vinska muva – davi se u raznobojnim otrovima – ćilibaru, rubinu i malo leda.

Lila, Lila, gde je Dimitar?

Što si ga ponovo pustila da skita po kafanama?

Terminalna faza.

Ššš, tiho,

ćuti,

ti nisi dobro,

nije ti dobro,

nije ti dobro...

Ne želim da imamo dete, govori on i dodiruje njen nabubrela trbuh. Ja ne mogu da budem dobar otac.

Cvili.

Govori joj o svome pradedi, partijskom sekretaru, i dve šesnaestogodišnje devojčice sa kojima je živeo. O svojoj prababi, koja je spavala u susednoj sobi.

Govori joj o vojsci.

Bilo ih je trojica,

plače,

trinaest meseci na službi, bez žena, bez ičega, zatvoreni dole, na granici, najstrašnijoj granici bez žive duše i gde niko ne može da dođe bez naloga. Bilo ih je trojica i smejali su se, smejali, smejali...

Mnogo je bolelo.

Pradeda mi se obesio baš ovde, u kuhinji u kojoj smo i sada. Prababa nije plakala.

Zbog čega ga ne vodiš na akupunkturu za lečenje nerava, pita je svekrva.

Potrebno je lečenje medikamentima, odgovara moja majka. On je alkoholičar.

Kako je alkoholičar, što pričaš gluposti, Liliya. Pa zar nisam ja rodila tog dečka. Poznajem ga bolje nego što ti možeš da zamisliš. Ne možeš da shvatiš dok i sama ne postaneš majka.

Jedino kidanje kruga poroka, ponavljanje faza, može da spase pacijenta.

Predšok, kompenzatorska, dekompenzatorska, terminalna faza. On je voli, ona obećava da će biti bolja, on je bolestan i ona ne može da mu pomogne.

Predšok... on je voli, ona mu veruje, može da mu pomogne, kompenzatorska, naći će bolje lekare, podržavaće ga, on samo ima potrebu da bude voljen i da ga neko razume, šta bi bilo da ga i ona napusti, zar je malo patio,

dekompenzatorska, gde je on, zašto ih je napustio kada ih voli, zbog čega pije,

terminalna, on se vraća, povraća po kući, piški u lavabo i urin mu smrdi na alkohol, dete u stomaku joj je teško, ona se budi noću zato što sanja da joj je dete mrtvo. Njega nema u krevetu.

Ne daju joj da me zagrlj posle porođaja, odnose me daleko. Boli je, oseća kako joj se telo rastapa na stolu, hladno joj je i samo želi da je ostave da umre na miru. Makar to.

2.

Tačno je 4.33 ujutro, počinjem da se zanosim. Kopala sam po *Guglu*: „incident“, „Betani bič“, „Obalska magistrala“, „supermarket“, „raskrsnica“. Ništa. Možda neke lokalne

novine, nešto malo? Ništa. *Tviter, Fejsbuk?* Ništa. Pretraživač uvek ispljuje stare rezultate.

14. avgust 2011.

U nedelju uveče, dvadesetčetvorogodišnja Poljakinja na biciklu, koja živi u prijemnoj porodici na plaži, udarena je automobilom. Vozila je suprotnom trakom kada je automobil skrenuo kako bi ušao na parking supermarketa, javljaju iz policije. Žena nije nosila kacigu i odvezena je u bolnicu Kristijana u Njujorku sa ozbiljnim povredama glave.

7. juli 2014.

...nesreća se dogodila oko osam sati uveče, u nedelju, 6. jula 2014. Vozač kamiona srednjih godina iz Betanija udario je devetnaestogodišnju ženu iz Mađarske koja je vozila žutom trakom po Obalskoj magistrali... trenutno nemamo informacije da li je porodica žrtve obavještena.

20. septembar 2014.

Andrea Beatrice Roman je u SAD stigla letos iz Rumunije kako bi radila u golf klubu Betani, gde sklanja tanjire i čaše golfera posle večere. Kreće se biciklom do svog sezonskog posla kao i stotine stranih studenata koji rade na plaži u Betaniju tokom turističke sezone. Na magistrali je automobila i kamiona mnogo više nego bicikala. Njen skromni, crveni bicikl joj služi za prevoz do plaže, restorana i prodavnica.

Planirala je da ostane ovde čak do oktobra kako bi radila i zabavila se. „Bila je veoma aktivna“, rekla nam je njena

cimerka od prošlog leta Andra Vale (28 godina). „Nikada nije bila besposlena. Uvek je želela nešto da radi.“

Dvadeset sedmog avgusta ova nesreća se pretvorila u kraj američkog leta mlade Roman. Ona se nalazi na spisku kritičnih pacijenata u bolnici Kristijana, gde je transportovana posle sudara njenog bicikla sa skuterom na magistrali, blizu Kejmarta. Njene kolege, koji sate provode kraj njenog kreveta, govore da je incident prouzrokovao povredu mozga, zbog čega su joj hirurzi tri puta otvarali lobanju i Roman je izgubila moć govora. Uprkos tome, Roman odgovara na pitanja i znake o svom stanju daje preko beleški ili pokretima ruku i nogu.

Veliki broj ljudi, koji podržavaju Roman tokom njenog oporavka, dolaze iz centralnoevropskih država i dodatno rade kako bi platili njene bolničke troškove. Oko 5000 stranaca radi u primorskim odmaralištima svake jeseni. Posao se oslanja na njih za vreme najopterećenije sezone. Prvobitno pristigli kao studenti, neki od njih su sredili svoje živote u Americi. Kažu da biciklistički prevoz s vremenom postaje sve opasniji. Pokušavaju da svoje mlađe sunarodnike upozore, ali bezuspešno – bicikl postaje najjeftiniji način kretanja.

„Svake godine ima nesreća. Svake godine neko umre.“

Padam u san sa osećanjem da to nije moguće. U Americi se ne događaju takve stvari.

noć

Kako da ti kažem kakvo mi je bilo detinjstvo? Ništa nećeš razumeti.

Lakše se pravi spisak nedostajanja.

Nisam imala veliku policu sa *Diznijevim* video-kasetama kao Lina, koja je, povrh svega, bila i plavuša sa plavim očima, što je bilo najpoželjnije. U Bugarskoj sve devojčice žele da imaju plavu kosu i plave oči. I svim momcima su se dopadale takve devojke.

Nisam imala ni lepog ponija iz *Mekdonaldsa* kao ona, koji je živeo u roze kući u obliku srca. Odlazak u *Mekdonalds* je bio veliki luksuz, baba me je vodila jednom mesečno kada bi podigla penziju. Jednom sam našla nekog plastičnog konja, pljosnatog, skoro dvodimenzionalnog, verovatno iz nekog kompleta vojnika ili nečeg sličnog, i napravila sam mu kuciću od prazne kutije krema „zdravlje“. Lina je bila pod utiskom, a ja sam joj ponudila da se zamenimo. Posle nisam htela da joj vratim njenog ponija i dugo smo bile u svađi.

Nismo imali kola (otac mi je imao jedan stari vartburg, koji je prodao; jednom sam se vozila; zatim neki stari sitroen, koji je otišao još brže). U Bugarskoj je mnogo značilo imati kola. Drugu decu su u školu vozili kolima, a ja sam se smrzavala po tramvajima. Sa mnom se vozio samo još jedan dečak iz odeljenja, kome je otac umro od raka. Ne znam da li zbog tramvaja ili zbog toga što ni jedno ni drugo nismo imali oca, ali u njega sam bila zaljubljena do osmog razreda.

Nismo imali ni za čokoladu. Nismo imali ni za more. Ni za skijanje.

Nismo imali lepe tanjire i šolje. Samo neke preostale iz polomljenih servisa. Svadbeni servis se čuvao za posebne prilike, kojih ionako nije bilo. Posle razvoda, majka ga je bacila u kontejner.

Isto je bilo i sa pocepanim, šarenim čaršavima i starim rodopskim ćebadima, koji su se osećali na vreme i tuđu kožu.

Lepu odeću i obuću, večere petkom u restoranima sa prijateljima i njihovom decom (mama nije imala prijatelje), lepe lutke Barbi...

Nismo imali kablovsku televiziju. Nismo imali kompjuter. Radio je samo levi zvučnik na starom radiju, mama je puštala *BG radio*, zajedno smo pevale i igrale, igrale.

Nismo imali nov nameštaj – komšije su nam davali stari, a mama ga je oblepljivala samolepljivim tapetima sa printom drveta da bi izgledao kao nov.

Dali su nam i stare stripove svojih kćeri – sve brojeve *Mikija Mause*. Tako sam naučila da čitam, imala sam četiri-pet godina. Kada ih je kasnije majka prodala kao stari papir, plakala sam od besa. Počeli smo da skupljamo svakakav papir – brošure iz supermarketa, pune stvari koje nismo mogle da kupimo, moje stare dečje crteže, čak smo dali i knjige iz naše biblioteke.

Imali smo isto detinjstvo, ti u Bugarskoj, a ja ovde, govoriš.

Miki Maus, Mekdonalds...

Polovno američko detinjstvo.

Pirinač, krompir, kupus, svinjske šnicle i zečetine slali su mi baba i deda sa sela. A i poparu... Da li znaš šta je popara? Ne znaš, odakle da znaš. Voda, hleb i sir. Ili lipov čaj umesto vode. Ako imaš sreće – mleko. Babu sam terala da mi gnječi zalogaje jer su tako bili gušći, loptasti pri žvakanju.

Kakva gadost, kažeš.

Da li bi sada probala da jedeš tako nešto?

Ne možeš da probaš. Treba da imaš pet godina da bi bilo isto... A ipak sam bila srećna.

Nisam znala da smo siromašni sve dok nisam porasla.

Sada moja majka šalje novac babi i dedi iz Nemačke i nervira se što svaki put kada ih pita šta jedu, oni kažu – poparu.

Stotine leva im šaljem, kaže mi, a oni i dalje jedu vodu i hleb.

Tolike godine nisu imali ništa da sad, kada imaju, ne znaju šta da rade.

Lili

Da li će biti tople obuće za zimu?

Da li će biti hleba?

Jano, daj bože da nikada ne moraš da postavljaš ova pitanja. *Bebica, bebica, moja srebrna mesečina*, tata peva.

Majka obilazi prodavnice jer sam gladna.

Moj nemilosrdni plač ih podseća na grešku što imaju dete ovde i sada. Ili uopšte.

Otac me hrani bajatim hlebom – skida koricu, kida parčiće i ostaju samo iskidani hlebni oblaci. Zatim ih udrobi u toplu vodu i čeka da se zalogaji natope.

Život se ubuđao od bede, buđ se oseća u hrani, posteljini, obući, cevima. Moja majka ne podnosi glupake što brbljaju o novim grbovima i novim narodnim rečima. Ona ima svoje.

Primirje

Htela bi da se otac razbesni i polomi od besa barem jednu čašu. On ćuti, puši stare opuške, glupo gleda u ekran dok ona luta tamo-ovamo tražeći hranu. Kada ona viče na njega, on ćuti. Ona ga još više gazi. U njemu mora biti nečeg živog, što još može da se bori. Da ne bi sama morala to da radi.

Na televiziji se vrte jedna ista lica, žuta kao duvan, sa telima u crnim odelima. U stanu su čudni ljudi, firma, neki prijatelji njegovog oca – bivšeg bezbednjaka. Njih dvoje

znaju da se dešava nešto loše, ali ne pitaju šta. Ne zanima ih, ima važnijih stvari. Imaju dete, moraju da misle na njega.

Ona ne može da prestane da misli o čaši. Tek onako, da pokaže da ima karakter. Neka išutira te pandure iz sobe kada je toliki buntovnik. Vrata se stalno otvaraju i zatvaraju, ja nemirno gučem u senci nepoznatih ljudi. Majka ima užasno mnogo mleka, olakšava grudi na posivelom peškiru sa jeftinom čipkom, a u kuhinju greškom ulazi nekoliko debelih u trenerkama. Sa gnušanjem odstupaju dok im ona objašnjava da je to stambeni prostor. Širi jedan stari bolnički čaršav tamo gde se hodnik odvaja od kuhinje u kojoj spavamo.

Druga narodna reč moje majke:

Mizerija

Noseća greda očevog duha puca. Ima košmare, u njima ga sustiže prošlost. Nije zamišljao rasplakanu bebu, niti ženu sa ljubičastim brazdama na grudima, sa usnama oko kojih već ima bora, sa sedom kosom u dvadeset i sedam. Nije zamišljao takav svet.

Ona se posmatra u ogledalu i misli da to ne može biti ona, to je telo nekog drugog, tuđe telo, nepoznato, jer ne bi mogla da istrpi ni sekundu da je njeno.

Treća reč:

Zatvor

Na televiziji gledaju kako neka novinarka hvata ministra Ljubomira Nenčeva na izboru za mis dok se ljudi ubijaju na ulicama. Majka ne može da odvoji pogled od manekenki koje jedna za drugom ustaju od stola. Dugačka, lepa, bela

tela, sjajna kosa i vlažne oči, jako našminkana lica. Jedna od njih dolazi odnekud sa pićem, seda za sto pored ministra i počinje da popravlja svoju frizuru gledajući negde u daljinu.

– Ministar je dao ostavku – govori moj otac nekoliko večeri kasnije.

Ona me doji, a on ponovo zariva pogled u ekran.

– Velika stvar. Doći će neki drugi nesrećnik.

Sada one devojke verovatno sede negde drugde, misli majka, za istim stolom sa ružnim stolnjakom, gde neki drugi debeljko – idol sutrašnjeg dana, koji smrdi na cigare i slani znoj – bez prepreka krči put do njihovih perfektnih pica.

3.

Kiša je rasterala gomilu koja je inače htela da se najede šećerne vune, masnih krofnica, pice sa ekstra debelom korom i gaziranim napicima u ogromnim čašama. Čak su se i galebovi sakrili. Iz prodavnice čujem zvukove igrice u susednoj igraonici. Ostalo je samo nekoliko turista koji se dosađuju i čekaju da pljusak prestane, sa glavom iznad telefona. Liče na umorne cvetove.

Ima nas četvoro. Prodavnica je na kraju glavnog bulevara koji se završava na plaži. Prodajemo slatke kokice i slane bombone, što bi rekao moj deda – potpuni idiotizam. Svi pre ili kasnije prođu kroz *Salis kendilend* kako bi kupili kutiju-dve bombona ili koficu kokica za usput. Posle završetka smene, rastopljena šećerna vlakna, masne trake ulja i fleke od kečapa, senfa i majoneza na trotoaru ispred podsećaju na Polokovu sliku.

Kad nema posla, kao sad, buljim u travu što se ljulja na pesku. Policajac je otišao pre oko sat vremena, ali ja osećam

da mi neko gleda u leđa. Vest o događaju se proširila po gradu pre podne.

– Zdravo – misli mi prekida neki pubertetlija i gleda negde iza mojih leđa. – Kakve kokice imate?

Preusmeravam pažnju na plastične kofice poređane sa desne strane.

– Zdravo. Ima malih od pet dolara, srednjih od sedam i po, velikih deset i džambo, koje su petnaest dolara.

– A... – izvesno vreme gleda u kofice otvorenih usta.
– Koliko kokica ide u džambo? U poređenju sa velikim, mislim. Približno.

– Ne razumem, izvinjavam se. Imam negde približnu težinu, tu je negde zapisano...

– U smislu broja, to imam u vidu.

– Broja kokica?

– Da.

– Hm... Hoćete li da sačekate da pitam menadžera?

– Da, nije problem – zeva u telefon i pre nego što je završio rečenicu.

– Stane, možeš li da pripaziš?

Stan upravo pali vatru ispod bakarnog kotla kako bi napravio poslednju turu kokica. Idem u zadnji deo prodavnice gde se nalazi stepenište za sprat.

Gore je samo Alina, šefova žena. Zatičem je zadubljenu u uobičajeno zanimanje – slika skice za nove bombone i čokoladne figurice. Sve su podjednako ružne.

– Alina, izvini. Dole je neka mušterija koja pita koliko kokica staje u koficu.

Uvek ljude posmatra kao da rade u nuklearnom reaktoru i upravo su napravili fatalnu grešku.

– Kako to? Zar mu nisi pokazala veličine?

– Ne... Mislim, pokazala sam mu, ali on pita koliko kokica... pojedinačno... staje u jednu koficu.

– Ludaci. Kaži mu da kofice punimo skroz do vrha. A posle neka ide u majčinu. Ne, u stvari, reci mu da može on da ih prebroji pa da se vrati da nam kaže.

Čekam da se ismeje svojoj oštroumnosti. Ako to zaista kažem, izgubiću posao.

– Čekaj, čekaj... – konačno progovara – sići ću i ja sa tobom.

Za Alinu ne postoji ništa važnije od prodaje kokica i bombona. To pripisujem fatalnoj mešavini američkog kapitalizma i istočnoevropske halapljivosti. Dozvoljene su nam minimalne pauze, odlazak u toalet uz nadzor (kamera je tačno ispred klozeta), ali ako hoćeš da probaš bombone, onda imaš bogatih pet procenata popusta. Svaka greška se kažnjava i pošto ja obično grešim – najviše zbog totalnog poraza u demonstriranju zagriženosti za prodaju kokica i bombona – najbolje sam upoznata sa kaznama. U stvari, više volim da provodim vreme zagledana u ve-ce šolju, eventualno u društvu drugih propalica poput mene, nego da se pravim da me zanimaju pitanja poput „koliko tačno kokica ima u jednoj kofici“.

O Alini se svašta priča, a od toga je većina stvari bila istinita. Nije me interesovalo, samo me nerviralo, što uvek stavlja smene baš u vreme kada je zamoliš za odmor. Jedna od prvih stvari koje smo saznali kada smo počinjali kod nje, bila je da je Rumunka koja je došla pre deset godina i da je u vezi sa malo kasnije pridošlim šefom Salom, koji je napustio porodicu – po mišljenju dva jedina Amerikanca, momka i devojke od petnaestak godina – imala tipično ponašanje istočnoevropske kurve. Sal često radi sa nama; ona – nikad. Ali danas je posebno pažljiva prema meni.

Simuliramo posao dok se ona raspravlja sa mušterijom... važno je da se pravimo da posla ima čak i kada ga nema. Kamere nas gledaju. Počela sam da sređujem dve police tačno ispod kase gde stoje kese, gumice, kutijice i svakojake drangulije. Sređivala sam ih i prošle nedelje, a naredne ću morati da uključim maštu i nađem novi cilj. Na trenutak podižem glavu i vidim da se Alina zagledala u mene.

– Umrla je. Ona devojka. Javili su pre sat vremena. Pitala sam se da li da ti kažem, ali ćeš svakako odnekud čuti.

U početku nisam shvatila o kome priča.

– Ako želiš da uzmeš slobodan dan, nema problema. Odradićeš kasnije.

Pitam se da li da joj kažem da to onda nije slobodan dan. Odlučujem da se pravim zahvalnom.

– A porodica? – pita Stan, koji je prestao da glanca kotao i pogledao nas. Alina sleže ramenima.

– Ne znam. Nisu mi rekli. Ali pretpostavljam da će im javiti. Poslaće im telo. Tako je i pre bilo.

– A vozač? – umešala sam se.

– Policajac je rekao da je ona vozila bez svetla. Nema šta tu da se radi. Čak i da ga je imala, znaš li koliko su male šanse da stranac pobedi na sudu?

Alina odlučuje da pomeri kutije koje sam tek sredila:

– Plate im osiguranje i sve se utiša jer se nikome ne mili da ide po suđenjima na drugom kraju sveta, posebno ako je iz *Moldavije*.

Ćutimo.

– Za porodicu su to ogromne pare. Većina njih ne može da zaradi toliko za čitav život. Ne kažem da nije teško... jednostavno, takve stvari se dešavaju. Čovek treba da bude realan. Dobro je što je makar imala osiguranje.

Udara se rukama po bedrima i uspravlja se.

– Možeš li da presložiš ove kutije, molim te? Treba da se počne od manjih ka većim, a i ovi poklopci su puni mrva. Sem toga, na zalihama u magacinu ima mrava i treba to da očistimo, nećemo bacati čitavu turu, tako da, kada tu završiš, idi pravo u hladnjaču i počni.

Pre nego što se popela nazad u kancelariju, okrenula se i rekla preko ramena:

– Osim ako ne želiš da ideš i odmoriš se. Odluči se brzo kako bih prepravila raspored dok sam još ovde.

Volim hladnjaču iako su me u početku trnci podilazili, srebrni zidovi i zamrznuta para su me podsećali na mesto u kome psihopata drži isečena tela u horor filmovima. Posle sam se navikla na tišinu i hladnoću, punu suprotnosti u odnosu na leto napolju. Otvaram kutiju sa prelivom. Po čokoladnim i vanilinim vrtlozima vrvi na desetine mrava, onih velikih što ujedaju. Kako su našli put dovde? Žao mi je da ih poubijam i nalazim jednu teglu, u koju ih ubacujem uz pomoć lista papira. Valjda Alina neće doći u iznenadnu proveru jer ću inače do septembra čistiti klozete.

Kako li je devojka iz Moldavije provela svoj poslednji dan? Da li je i ona sklanjala mrave sa fadža, da li je čistila toalete ili pržila krofnice, ili je, možda, po abecedi slagala magnete sa imenima kao što su Stejsi, Kejti i Ešli? I to sve za par patika najk i gaće iz *Viktorija sikreta*, kako bi otišla u Vegas u septembru ili platila školovanje? Da li se toga dana čula sa majkom? Šta li su pričale? *Šta radiš, kako mi je otac, pustili smo kerušu i ona se sad okotila, baba poklapa tegle, deda ti se sinoć napio i posvađao sa komšijom, nedostaješ mi, zabavljaj se, čuvaj se, volim te.* Da li su mogli da zamisle gde im je kćerka? Nadam se da su im poslednje reči bile upravo ove, skromne i već poznate, kao okrajak vrućeg hleba sa maslacem i šarenom solju.

Mravi me ujedaju dok im menjam pravac kretanja. Svrbi me, ali nastavljam da čistim jer nemam izbora. Pitam se da nisu pak sve ovo – sve ovo lepo ovde – smislili naši roditelji da im se ne bi prividalo iza gvozdenih zavesa.

noć

Iza nas letovalište i dalje zuji, ali sve će utihnuti oko jedan kada zatvore plažu. U Americi čak i priroda ima radno vreme. Smenjuju se smeh, pušenje i zajednička tišina.

Otac me je naučio da prepoznajem sazvežđa, kažem mu. Umeš li ti?

U stvari, da li me je tata naučio? Ili je to bio deda, tatin stric koji ga je odgajio. Skoro da se ne sećam pravog dede. Dopada mi se da mislim da je to bio tata. Kao mala sam bila luda za zvezdama, planetama, soba mi je bila prekrivena zvezdanim kartama, knjigama o vanzemalcima i astrologiji. Sada mi se sve to čini dalekim, kao nečija tuđa priča.

Pokazujem u pravcu neba. Ovo je... Ne znam im imena na engleskom. Jezička blokada me je iznenadila, a on se smeje i vadi telefon.

Ja brbljam, a on traži i prevodi. Naginjem se ka njemu kao bajagi slučajno. Miriše na duvan, so, slabi muški parfem.

Sigurno ti nedostaju... Koliko dugo se niste videli? Ti i baba?

Nenamerno se udaljavam dok on vraća telefon.

Poslednji put kada sam je videla, upravo sam uzela vozačku dozvolu i obećala joj da ću je odvesti u njeno rodno selo da vidi svoju staru kuću. Godinama je molila prvo dedu, posle ujaka, ali oni to nisu učinili.

Kao da su tek sada talasi počeli da udaraju u obalu, buka okeana je nepozvana uletela u razgovor. Svetla iza nas se gase kao sveće na vetru. Svet menja kožu.

Ne znam da li mi nedostaju. Želela bih da kažem još nešto, ali mi ništa ne pada na pamet.

Lili

Majka i otac izgovaraju užasne stvari. Ja sam beba, ne razumem reči, ali hvatam fine treptaje misli kao radioaktivne zrake.

Tvojoj kćerki je potreban otac, a ne pijanica.

Meni je potreban muž, ne parazit.

Jednoga dana ću pokupiti svoje torbe, uzeti dete i pobeći od tebe, više se neću ni okrenuti, je l' me čuješ?

On lupa vratima, beži, majka plače, on se vraća, svađaju se, mire se.

U dragstoru na ćošku znaju ko je žena čije se oznojeno i pocrvenelo lice pojavljuje na pultu da bi mu kupila piće pre smene jer mu se ruke tresu i ne može takav da ide na posao, a i šta će ljudi reći kada ga vide, šta će reći komšije, dobro je da dete ništa ne razume...

Na dečjem odeljenju, gde radi, bebe uvek plaču i mleko joj curi na prekrivač. Ona se izvinjava, odlazi da se obriše, izmuza se u ambulanti, u toaletu, u sestrijskoj sobi, poklanja mleko. Gde li ste sada, moja mlečna braćo i sestre? Život je beskrajno pranje prekrivača sa isušenim žutim flekama. Niko joj nije rekao da je toliko teško imati dete. Niko joj nije rekao da dvoje lekara neće imati novca čak ni za pampers.

Ponekad, kada imam proliv i plačem, majka želi da pobjegne daleko i da me nikada više ne vidi.